

NAUKI SPOŁECZNE I HUMANISTYCZNE

VARIA - 2

ARCHAEOGRAPH

REDAKCJA
DIANA ŁUKOMIAK
KAROL ŁUKOMIAK

ARCHAEOGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

NAUKI SPOŁECZNE
I HUMANISTYCZNE
VARIA - TOM 2

REDAKCJA

DIANA ŁUKOMIAK

KAROL ŁUKOMIAK

NAUKI SPOŁECZNE
I HUMANISTYCZNE

VARIA - 2

AGG2

REDAKCJA
DIANA ŁUKOMIAK
KAROL ŁUKOMIAK

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

REDAKCJA
DIANA ŁUKOMIAK
KAROL ŁUKOMIAK

RECENZENCI

DR HAB. INŻ. MACIEJ GUCMA, PROF. AM
DR HAB. EWA TROJNAR, PROF. UJ
DR HAB. SŁAWOMIR KAMOSIŃSKI, PROF. UKW
DR HAB. INŻ. JAROSŁAW POBEREŻNY PROF. PBŚ
DR INŻ. MICHAŁ KRUSZYŃSKI
DR MAGDA WASIELEWSKA
DR INŻ. RAFAŁ PARCZEWSKI

KOREKTA I SKŁAD
DIANA ŁUKOMIAK

PROJEKT OKŁADKI
KAROL ŁUKOMIAK

© COPYRIGHT BY AUTHORS & ARCHAEGRAPH

ISBN: 978-83-66709-53-9

WERSJA ELEKTRONICZNA DOSTĘPNA NA STRONIE INTERNETOWEJ WYDAWCY:

www.archaeograph.pl

ORAZ W REPOZYTORIUM CYFROWYM BIBLIOTEKI NARODOWEJ
I PROFILACH AUTORÓW W INTERNETOWYCH SERWISACH NAUKOWYCH

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ 2021

SUBKULTURY ULICY W SZKOLE – PRACA EDUKACYJNO-WYCHOWAWCZA Z CZŁONKAMI WYBRANYCH SUBKULTUR MŁODZIEŻOWYCH

WSTĘP

Rozwój młodzieżowej kultury jest odbiciem zmian cywilizacyjnych i procesów zachodzących w danych społecznościach. Każda z subkultur powstaje we właściwym sobie kontekście społeczno-ekonomicznym, kulturowym i historycznym, który wyznacza ramy jej funkcjonowania poprzez niesioną w tym kontekście ideologię, aksjologię, kreację i obyczajowość. Ponieważ subkultura nie istnieje w oderwaniu od tego kontekstu to w wyniku jego zmiany albo zamiera, albo musi ulec przeobrażeniom.

Niezależnie jednak od rozwoju samego fenomenu subkultur, ważniejsze wydają się pytania dotyczące samego młodego człowieka: Czemu wybiera grupy subkulturowe? Jakie funkcje pełnią w jego życia i jakie potrzeby zaspokajają? I wreszcie: Jakie są fizyczne, społeczne i psychologiczne konsekwencje przynależności do poszczególnych subkultur? Odpowiedzi na te pytania prowadzą jednak do kolejnego, które jest najistotniejsze z punktu widzenia praktyki pedagogicznej: W jaki sposób efektywnie pracować z członkami subkultur młodzieżowych, aby z jednej strony nie odebrać im istotnego źródła realizacji ważnych potrzeb, a z drugiej strony ochronić ich przed możliwymi zagrożeniami związanymi z poszczególnymi subkulturami? Niniejszy artykuł jest próbą syntetycznej odpowiedzi na powyższe pytania w odniesieniu do wybranych subkultur ulicy: parkourowców, skejtów i hip-hopowców.

Wybór ten był podyktowany zarówno stosunkowo dużą popularnością tych subkultur wśród młodzieży szkolnej, jak również własną praktyką wychowawczą i badawczą.

NOWE UJĘCIE SUBKULTUR MŁODZIEŻOWYCH

Subkultury nie są zjawiskiem nowym ani w przestrzeni społecznej ani w dyskursach naukowych, są jednak zjawiskiem dynamicznym, rozwijającym się, podążającym za zmianami cywilizacyjnymi, społeczno-ekonomicznymi, kulturowymi, technicznymi, dlatego pozostają tematem aktualnym, wymagającym ciągłego zgłębiania zarówno teoretycznego jak i empirycznego. Pierwszym wyzwaniem jakiemu trzeba sprostać to dokonanie uściśleń semantycznych i stworzenie nowych propozycji definicyjnych, które będą podążały za dynamizmem omawianego fenomenu i ujmą subkultury w ich jak najbardziej aktualnym obliczu.

Pierwsze, klasyczne już w polskiej literaturze naukowej definicje subkultur odnosiły się do ich dewiacyjnego charakteru, akcentowały negatywny charakter zjawiska i wizerunku młodzieży zbuntowanej, kontestującej ustalony porządek moralny, prawny i obyczajowy. W tym kontekście według Mirosława Pęczaka (1992, s. 4): „Subkultura to względnie spójna grupa społeczna, pozostająca na marginesie dominujących w danym systemie tendencji życia społecznego, wyrażająca swoją odrębność poprzez zanegowanie lub podważanie utrwalonych i powszechnie akceptowanych wzorów kultury”.

Szerokie i niewartościujące spojrzenie na subkultury prezentuje Piotrowski (2003), podając, że subkulturami są grupy, których członków łączą określone aspekty:

założenia ideologiczne – główne nurty myślowe i światopogląd członków subkultur wyrażany w podejmowanych przez nich aktywnościach

obyczajowość – specyficzny dla poszczególnych subkultur sposób bycia, otwartość łamiąca konwenanse, spontaniczność i poszukiwanie nowego stylu życia;

kreowany wizerunek – charakterystyczny dla danej podkultury image;

aktywność twórcza – artystyczny manifest subkulturowej ideologii wyrażany w różnych formach twórczości.

Takie ujęcie jest zdecydowanie bliższe próbom określenia wielu współczesnych subkultur, których główną aktywnością nie jest występowanie przeciwko zastanemu porządkowi rzeczy, a często wpisywanie się w niego lub przekształcenia w ramach własnej działalności subkulturowej. W podobny

sposób proponuje ujmować subkultury socjolog Witold Wrzesień (2013), który podjął się usystematyzowania analizowanego terminu i proponuje odnosić go łącznie do czterech elementów składowych: grupowego charakteru, subkulturowej więzi pomiędzy członkami, subkulturowego stylu oraz subkulturowych działań.

Dla podkreślenia rozwoju kultury młodzieżowej, warto odwołać się do jej trójfazowego ujęcia przedstawionego przez Jerzego Wertensteina-Żuławskiego (1990), zgodnie z którym subkultura jest tylko pierwszym z trzech etapów formowania się kultury. Etapem przejściowym jest kontrkultura, która „stanowi przejaw działania ludzi i zwraca się przeciw ustanowionemu porządkowi, aby w jego miejsce postawić własne, opozycyjne w stosunku do niego zasady i wartości” (Kłosowska 1981, s. 547). Ostateczną formą jest *kultura alternatywna*, polegająca na zastępowaniu krytykowanych elementów kultury dominującej, własną propozycją wzorów kulturowych i zachowań pozytywnych (Wertenstein-Żuławski 1990; Filipiak 1999; Piotrowski 2003). Mimo, że koncepcję fazowości w analizie polskiej subkulturowości można uznać za klasyczną, to W. Wrzesień (2013) zwraca jednak uwagę raczej na aktualne współwystępowanie tych elementów w jednym czasie niż ich następczą zależność. Proponuje, aby kulturę młodzieżową dzielić na subkulturę, modę i fascynację.

Aby dopełnić prezentowany obraz transformacji w obszarze subkultur młodzieżowych Bartłomiej Chaciński (2010) rzeczowo omawia konsekwencje rewolucji wolnościowej muzyki rockowej, w skutek której ten nurt muzyczny przestał istnieć jako monolit i uległ wielokierunkowym przekształceniom. Doprowadziło to do powstania płataniny nisz kulturowych, ogromnej liczby mikrokultur, które zamiast stanowić kontrast dla głównego nurtu kulturowego, zatapiają się w niego, a on obficie z nich czerpie. Wynikające z tego faktu konsekwencje dla subkultur młodzieżowych pozwalają nazwać ten okres czasem rozczłonkowania i przemieszania w wyniku, którego konkretne nurty myślowe, muzyczne, czy określony styl ubierania się, będące niegdyś jasno przypisane danym subkulturom, zaczęły tracić na swojej wyrazistości, a granice pomiędzy poszczególnymi subkulturami zaczęły się stopniowo zacierać, tworząc *subkulturowe hybrydy*, powodujące identyfikację młodych ludzi z więcej niż jedną grupą.

Podsumowując powyższe rozważania można wysnuć wniosek, że pojęcie subkultur młodzieżowych ulega ciągłym przekształceniom podobnie jak zjawisko, do którego się odnosi. Jest zatem zależne nie tylko od złożonych zmian społeczno-ekonomicznych i kulturowych, ale również od dyscypliny naukowej, w obrębie której jest używane. Z tego względu konieczne jest niemal

każdorzazowe wyjaśnienie, którą definicją będzie posługiwał się badacz tego fenomenu, aby uniknąć nieporozumień wynikających z wieloznaczności pojęcia „subkultura młodzieżowa”. Zatem na potrzeby niniejszego opracowania proponuję definicję stworzoną na potrzeby nauk pedagogicznych, odwołującą się do wieloaspektowego wymiaru podkultur młodzieżowych, a jednocześnie syntetyzującą przedstawioną analizę semantyczną:

„Subkultura młodzieżowa to względnie spójna grupa młodych ludzi o podobnych zainteresowaniach i systemie wartości, wyodrębniająca się z reszty społeczeństwa swoistym językiem, światopoglądem, obyczajowością, twórczością, a przeważnie także kreowanym wizerunkiem oraz zapewniająca swym członkom bliskie więzi wewnątrzgrupowe, przez co stanowi dla nich alternatywne środowisko zaspokajania różnych potrzeb. Grupa ta, proponując własne wzory kulturowe może, ale nie musi, łamać dotychczas istniejących norm i zasad społecznych” (Tempczyk-Nagórka 2014, s.153).

WYBRANE UWARUNKOWANIA UCZESTNICTWA MŁODZIEŻY W SUBKULTURACH

Analizując w świetle literatury przedmiotu przyczyny, dla których młodzież wybiera uczestnictwo w subkulturach, jedną z podstawowych wydaje się być szczególnie etap rozwoju psychospołecznego – adolescencja jest okresem wyjątkowej podatności na potrzebę przynależności, nastolatki intensywnie poszukują grup rówieśniczych, w których będą mogli zaistnieć, zająć przynależne sobie miejsce, znajdą akceptację, zrozumienie i stworzą silne więzi. Jednocześnie jest to czas kształtowania się tożsamości i szukania odpowiedzi na kluczowe pytania dotyczące samego siebie, a droga do tożsamości osiągniętej wiedzy nieraz poprzez kręte ścieżki tożsamości lustrzanej, moratoryjnej oraz negatywnej (Brzezińska, Appelt i Ziółkowska 2019), które są niezwykle podatne na włączanie do grup subkulturowych.

Kolejną ważną przyczyną jest zaspokajanie przez subkultury ważnych życiowo i rozwojowo potrzeb nastolatków. Do jednej z pierwszych należy wspomniana już potrzeba przynależności, ale również potrzeba bycia akceptowanym takim jakim się jest oraz potrzeba szacunku i uznania (dzięki docenieniu własnej aktywności subkulturowej przez innych jej członków). Jednocześnie często zaspokajana jest potrzeba samorealizacji, dzięki temu, że subkultura staje się przestrzenią realizacji swoich zainteresowań, celów, pomysłów na siebie. Poza tymi głównymi potrzebami, każda z subkultur ze względu na

swój wyjątkowy charakter zaspokaja jeszcze specyficzne potrzeby możliwe do realizacji właśnie w niej, np. potrzeba wyczynu i aktywności fizycznej (parkourowcy, skejci), potrzeba twórczości (grafficiarze), potrzeba transcendencji (goci). Zatem jest to jeden z elementów wyjaśniających, dlaczego młodzież wybiera nie tylko subkultury w ogóle, ale konkretne grupy subkulturowe (Kałdon i Tempczyk 2012).

Nie bez znaczenia jest również niewydolność głównych środowisk wychowawczych, jak rodzina, szkoła czy Kościół, które zamiast być bezpiecznym miejscem rozwoju, wsparcia, zaspokajania potrzeb, stają się niekiedy źródłem przykrych i bolesnych doświadczeń, niezrozumienia, frustracji oraz polem niepowodzeń i porażek. Z tego względu młodzi ludzie szukają środowisk alternatywnych, które przynajmniej pozornie zapełnią pustkę, dadzą wsparcie i pozwolą zaistnieć (Sołtysiak 1995; Kałdon i Tempczyk 2012).

W subkulturach nastolatki również mogą realizować swoje pasje, dzielić zainteresowania, podejmować wspólnie ważne dla siebie aktywności, jak np. wyjazdy na koncerty. Dzięki temu grupa subkulturowa staje się też zwyczajnie źródłem doświadczania przyjemności i radości życia.

Subkultury, będące miko-kulturami, w których żyją młodzi, spełniają też analogiczne funkcje jakie przypisuje się kulturze generalnie – choć w przypadku subkultur sposób pełnienia tych funkcji jest bardziej specyficzny i zależy od charakteru danej grupy. Do funkcji tych należą: a) funkcja osobowościotwórcza, która, w zależności od tego, co sobą reprezentuje, uczestniczy w kształtowaniu osobowości, dostarczając wzorów zachowania i formując postawy; b) określanie stylu życia – promuje określone zachowania, wartości; c) upowszechnianie różnorodnych treści – w tym wypadku związanych głównie subkulturą i jej ideologią; d) funkcja interpersonalna – pozwala na samo-określenie w kontekście drugiego człowieka oraz stwarza szansę na kontakt z innymi; e) funkcja ludyczna – pozwala na rozrywkę i dobrą zabawę (Gajda 2008). Przytoczone funkcje nie tylko zwiększają chęć uczestnictwa w subkulturach, ale jednocześnie ukazują silny wpływ tych grup na swoich członków.

Przedstawione wyżej uwarunkowania, zostały uznane za kluczowe z punktu widzenia omawianej problematyki jednak nie wyczerpują całego spektrum przyczyn socjologicznych, kulturowych czy psychologicznych wnikających jednostkę w uczestnictwo w subkulturach.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH SUBKULTUR ULICY

Wybrane subkultury, określono mianem subkultur ulicy, ponieważ są bezpośrednio związane z ulicą jako przestrzenią swojej głównej aktywności. Życie tych subkultur toczy się na ulicy i jest wplecione w przestrzeń miejską – to właśnie one nadają tym subkulturom swoistą tożsamość. Wszystkie zaprezentowane niżej grupy podkulturowe zostaną przedstawione według wspólnego klucza, obejmującego: kontekst społeczno-ekonomiczny i historyczny powstania oraz rozwoju tych subkultur, ideologię, obyczajowość, kreowany wizerunek, aktywność twórczą, konsekwencje przynależności oraz potencjał i możliwe zagrożenia związane z daną grupą.

a) **Parkourowcy**

Subkultura ta zrzesza młodych ludzi interesujących się parkourem czyli, jak podaje Kinga Węgnań (2020, s. 27), sposobem „poruszania się w przestrzeni, który ma być efektywny, płynny i nieprzerwany. To pokonywanie kolejnych przeszkód i całych tras w taki sposób, aby wykorzystywać cechy otoczenia i podłoża, oraz umożliwić sobie przejście – także w niekonwencjonalny sposób”. Konieczne jest zatem wytyczenie nowej trasy, dlatego osoby uprawiające parkour sami siebie określają *traceurami* – z języka francuskiego jest to określenie osoby wytyczającej szlaki.

Za twórcę *le parkour* uznawany jest Dawid Bell (choć on sam tak naprawdę nigdy tak o sobie nie mówił – sam siebie określa jako odkrywcę *le parkour*), jednak opowieść tak naprawdę zaczyna się od jego ojca, Ryamonda Belle’a, który w wieku ośmiu lat został włączony przez francuską armię do oddziału Dalat, a usiłując przetrwać wojnę rozwijał swoją sprawność fizyczną. Później zdobyte umiejętności mógł wykorzystywać do ratowania życia podczas służby w Straży Pożarnej (Chyła 2008, Belle 2009). Postać ojca wywarła ogromny wpływ zarówno na samego Dawida jak i na cały parkour będąc źródłem jego późniejszej filozofii (Belle 2009). „Do powstania parkoura w wersji jaką znamy przyczyniło się zainteresowanie D. Belle’a i jego ojca sposobem wychowania fizycznego zwany *Metodą Naturalną*, który mocno wpłynął zarówno na filozofię jak i na technikę poruszania się traceurów” (Tempczyk 2012, s.14).

D. Belle, wraz ze swoim przyjacielem Sebastianem Foucenenem, założył pięciosobową grupę Yamakasi, z którą wspólnie trenowali parkour. Dzięki swoim niezwykłym umiejętnościom zostali szybko dostrzeżeni przez scenarzystę Luca Buessona, i zaproszeni do filmu *Yamakasi – współcześni samurajowie* (Chyła 2008). W ten sposób świat poznał parkour, a wielu młodych ludzi

zachwyciło się tą niezwykłą sztuką i zaczęło ją uprawiać, również w Polsce. Jednak i tej subkultury nie ominął wewnętrzny podział, spowodowany sporem przyjaciół o istotę *le parkour*. D. Belle podkreślał, że podstawą parkoura powinna być efektywność, podczas gdy dla S. Foucena coraz większego znaczenia nabierała efektywność. Konflikt ten doprowadził do podziału subkultury na parkour w jego klasycznej formie z jego ściśle określoną filozofią i *free running*, w którym do biegu dodawane są ewolucje, akrobacje i triki (Chaciński 2010).

Ideologia (przez traceurów nazywana filozofią) tej subkultury opiera się na trzech podstawowych elementach: samodoskonalenie, pragmatyzm/utylitaryzm i wolność. *Samodoskonalenie* dokonuje się na wielu płaszczyznach: fizycznej – rozwój kondycji, sprawności, kontroli nad własnym ciałem; psychicznej – rozwój siły woli, determinacji, motywacji; osobowościowej – poznawanie samego siebie; umysłowej – rozwój percepcji, uważności (Chyła 2008, Tempczyk 2012).

Robert Tyczny (2007) przedstawiający wypowiedzi znanych i szanowanych traceurów, zwraca uwagę, że źródłem doskonalenia siebie nie może być porównanie się z innymi ani rywalizacja, bowiem jedyną osobą, z którą każdy traceur może uczciwie rywalizować jest on sam, a proces dokonuje się dzięki stawianiu się lepszym i silniejszym każdego dnia. Jest to ważne dla wzajemnej współpracy, a nie rywalizacji. Jednocześnie porażki są tylko etapami na drodze i istotą parkoura jest je pokonywać, tak jak zwykłe przeszkody (Belle 2009, Wygnaniec 2020). Dobrym przykładem wcielania tej filozofii w życie jest historia polskiego traceura Arwinda Juneja, który po ciężkim złamaniu stawu skokowego, nie poddał się i wrócił do treningów, o czym opowiada w krótkim autorskim filmie¹.

Kolejnym filarem filozofii tej subkultury jest użyteczność. Sam D. Belle streszcza to w jednym zdaniu: „Być silnym, by być użytecznym” (Belle 2009). Nie chodzi zatem tylko o samorozwój, ale również o to, by starać się go wykorzystać w życiu codziennym, a może nawet uratować komuś życie. Dzięki historii R. Belle’a parkour jest nastawiony prospołecznie. Jednocześnie ten element filozofii widoczny jest też w innych aspektach subkulturowego życia traceurów:

sposobie spędzania czasu, tak aby był dobrze wykorzystany, poszukiwanie i wykorzystanie każdych chwil i okazji na treningi lub dzielenie się swoimi umiejętnościami z innymi

¹ Film można obejrzeć na kanale YouTube Arwinda Juneja, pod linkiem: <https://www.youtube.com/watch?v=ZfAXivGp92I>

wygląd – strój powinien przede wszystkim ułatwiać przemieszczanie się i nie stwarzać niepotrzebne zagrożenia podczas treningów.

obyczajowość – dbanie o swoje zdrowie i bezpieczeństwo, unikanie wchodzenia w konflikt z prawem i policją.

Omówione dwa filary są ze sobą powiązane, co widać w wypowiedzi polskiego traceura, Filipa Stachowiaka (2012, s. 48): „To odmienne postrzeganie świata. To przyjaźnie na całe życie. Filozofia parkouru jest blisko związana z nauką mistrzów wschodnich sztuk walki. Wywodzi się z tradycyjnych wartości przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Prawdziwy traceur powinien być silny, by być użytecznym. Dąży do tego, by był w stanie pokonać każdą przeszkodę – nie tylko podczas treningu, ale również w codziennym życiu”.

To również łączy się z trzecim filarem ideologicznym, czyli z wolnością. Parkourowcy bowiem nie tylko szukają wolności, ale też ją dla siebie stwarzają, przesuwając coraz dalej wszelkie możliwe granice, te fizyczne jakimi są napotymane przeszkody, ale też ograniczenia własnego ciała, jak i psychiczne poprzez przełamywanie własnego lęku (Tempczyk 2012). Ta wolność dotyczy również odpowiedzialności za siebie samego i dokonywania wyborów, zadając sobie pytanie: „czy tą przeszkodę chcę ominąć, czy ją pokonać?”. D Belle (2009) jako motto rozpoczynające swoją książkę podał: „Jeśli masz do wyboru dwie drogi, zawsze wybieraj tą trudniejszą”. W tym kontekście prawdziwa wolność nie polega na braku granic, barier, murów czy przeszkód, ale na tym, by być od nich niezależnym, aby nie mogły człowieka ograniczyć, zatrzymać czy spowolnić.

Wizerunek kreowany jest na kilku poziomach: ubioru, cielesności i wizerunku społecznego (czasem medialnego). Najbardziej zewnątrz jest ubiór, w którym podstawowym kryterium jest pragmatyzm i bezpieczeństwo. Odpowiednie ubranie jest wygodne, zapewnia swobodę ruchów, zatem obowiązują spodnie, bez wypełnionych kieszeni i niepodtrzymywane paskiem. Najważniejszym elementem są buty posiadające dobrą przyczepność i umożliwiające wycucie podłoża. (Tempczyk 2012, Wygnaniec 2020) Źle dobrany strój lub śliskie buty mogą stać się śmiertelnym przeciwnikiem w walce z grawitacją, wysokością czy odległością. Istotny jest rozwój cielesności i wszystkich partii mięśni, kryjących się pod strojem do treningów, ale będących od niego ważniejszym – to one stanowią o prawdziwym wyglądzie traceura. Ostatnim z elementów wizerunku jest to, co traceur sobą reprezentuje w przestrzeni społecznej lub medialnej: umiejętności, które posiada, styl treningu, czy treść pokazu.

Obyczajowość tej subkultury, obejmuje: specyficzny język, który określa poszczególne ewolucje lub elementy treningu; tworzenie na wzór pierwotnego Yamakasi, kilkuosobowych grup nazywanych klanami, w których trenują i wzajemnie się wspierają: zapełnianie swojego czasu wolnego treningami, ćwiczeniami, siłownią, bieganiem; śledzenie życia i rozwoju innych tracerów, zwłaszcza tych znanych; dzielenie się swoimi umiejętnościami z młodszymi towarzyszami ze szlaku (Chyła 2008; Tempczyk 2012, Tyczny 2008).

Aktywność twórcza parkourowców, przejawia się głównie w aktywności fizycznej, ponieważ cały parkur jest sztuką poruszania się. Poza nią ważna jest cała aktywność traceurów w cyberprzestrzeni: blogi, fora, artykuły czy filmy z własny treningów lub ukazujące wykorzystywanie nabytych umiejętności.

Konsekwencje przynależności do subkultury parkourowców są zależne od głębokości zanurzenia w tą niezwykłą kulturę. Najwięcej zagrożeń może wiązać się z powierzchownym jej ujmowaniem i sprowadzaniem jedynie do efektownych skoków. Brak odpowiedniego przygotowania zarówno fizycznego jak i mentalnego może być przyczyną wielu kontuzji a nawet śmierci nastolatka (Chaciński 2010). Z dbania o bezpieczeństwo oraz odpowiedzialności za siebie i innych nie są zwolnieni również doświadczeni traceurzy. Brak znajomości ducha parkoura, jego filozofii, skutkować może wchodzeniem w konflikt z prawem, łamaniem zasad życia społecznego, a nawet służyć do dokonywania drobnych przestępstw i uciekania przed policją. Jednak im bardziej osoby zajmujące się parkurem są świadome tego czym on jest i podążają szlakiem wytyczonym przez D. Bella tym więcej pozytywnych konsekwencji można zaobserwować: wzrost sprawności fizycznej, poprawa zdrowia, rezygnacja z substancji szkodzących zdrowiu jak papierosy czy narkotyki, rozwój charakteru i osobowości zwłaszcza w sferze motywacyjnej, uważność i wrażliwość na drugiego człowieka, zaspokojenie ważnych potrzeb: m.in. aktywności, przynależności, wyczynu, samorealizacji. To właśnie w ideologii le parkour tkwi potencjał tej subkultury, dzięki czemu może stanowić niezwykle wartościowy punkt wyjścia do pracy z młodzieżą.

b) Skejci

Nazwa tej subkultury pochodzi od angielskiego słowa *skateboard*, czyli deskorolka, a je członków nazywa się w Polsce skejtami, skejterami, skaterami lub deskorolkowcami. Według Mariana Filipiaka (2001b) subkultura zrodziła się pod koniec lat 50 XX wieku, u wybrzeży Kalifornii w Stanach Zjednoczonych Ameryki, kiedy surferzy przymocowali kółka do deski surfingowej, aby przenieść surfing z oceanu na chodnik. Zdaniem Chacińskiego (2010) historia

skateboardingu wiąże się z opustoszałym parkiem rozrywki oraz przyległą do niego okolicą nazwaną *Dog Town*. Park stał się miejscem spotkań narkomanów i marginesu społecznego, a przy okazji ulubioną przystanią surferów, a następnie deskorolkowców.

W rozwoju tej subkultury możemy wyróżnić dwa okresy. W pierwszym okresie, trwającym do początku lat 80tych XX w subkultura była napędzana przemysłem fabrycznym: produkowano deskorolki, budowano skateparki i organizowano pokazy oraz zawody (Filipiak 2001b). Można powiedzieć, że próbowano przez to ujarzmić żywioł skateboardingu a jednocześnie uczynić z niego źródło dochodu. Jednak ze względu na swoje najgłębsze korzenie, sięgające *Dog Town*, nie pozwolił on przejść nad sobą kontroli, a zachowania skaterów pierwszej dekady istnienia subkultury dalekie były od mieszczenia się w normach życia społecznego. Jednocześnie nie obce im były narkotyki i alkohol. W konsekwencji jeżdżenie na deskorolce zostało uznane za szkodliwe i niebezpieczne, a policja konfiskowała skejtom ich sprzęt. Znani uliczni skaterzy jak Tony Alva i Jay Adams starali się coraz bardziej szokować, a szef Międzynarodowego Związku Deskorolkowego uznał, że uosabiają wszystko co w sporcie jest najbardziej podłe (Chaciński). W tym czasie zrodził się również radykalny skateboarding, za którego prekursora uznaje się Duane'a Petersa, noszącego niesławny przydomek „Master of Disaster” (Böhm, Rieger 1991).

Kultura deskorolkowa zeszała do podziemia, ale właśnie wówczas zaczęła przeżywać swój żywiołowy rozkwit, zwłaszcza w obszarze ideologii, którą można streścić w kilku hasłach: „skateboarding as a lifestyle”, czyli *skateboarding jako styl życia* (ibidem), którego nieodłącznym elementem była deskorolka; „skate and destroy” – odnosiło się do pokonywania przeszkód fizycznych oraz własnych oporów i lęków; oraz „push the limits” (Filipiak 2001b), przypominające przesuwanie limitów do granic możliwości przez parkourowców. Skejterzy również mocno cenią wolność, którą daje im wykorzystanie deskorolki – pozwala szybko się przemieszczać, pokonywać przeszkody i być niezależnym. Mimo, że obie subkultury oś ideologii mają zblizoną, występują między nimi istotne różnice. Parkourowcy doskonalą siebie, aby stać się użytecznym dla innych, a skejterzy rozwijają swoje umiejętności raczej dla samych siebie. W parkourze „bronią” jest własne ciało, zatem to o nie trzeba dbać i je rozwijać, a w skateboardingu, jest to deskorolka oraz poziom stworzenia z nią jedności.

Drugi okres rozwoju tej subkultury rozpoczął się w drugiej połowie lat 80tych XX wieku i zaznaczył się dominacją streetboardingu, wraz z intensywnym rozkwitem obyczajowości subkulturowej. Rozwijał się język, którym

posługiwali się skejterzy do opisu swoich ewolucji. Zaistniały nowe gwiazdy deskorolki: Rodney Mullen, Alan Ollie Galfanda, Stave Caballero, Mike McGill, i Tony Hawk długo uznawany za jednego z najlepszych skejterów świata. Stworzyli oni nowy styl jazdy ulicznej i wyczynowej, a jednocześnie rzucali tym wyzwania innym członkom swojej subkultury, którzy próbowali naśladować wyczyny prekursorów nowych trików. Coraz większe znaczenie zaczął mieć dobry sprzęt do jazdy więc rozpoczęto produkcję coraz doskonalszych deskorolek oraz budowę nowych, bardziej zaawansowanych skateparków (Böhm, Rieger 1991, Chaciński, 2010). Mimo, że skejterzy też dbają o zdrowie, wytrzymałość i sprawność fizyczną, nie przeszkadza im to sięgać po marihuanę w przerwach w jeździe (Róziewicz 2001)

Skaterzy, ze względu na preferowany styl jazdy zaczęli być związani z nieco innymi odmianami skateboardingu:

freestylem – odmianą taneczno-artystyczną, polegającą na dowolnej jeździe z akrobacjami, często w rytm muzyki; prekursorem stylu był Rodney Mullen;

streetboarding – najbardziej powszechna odmiana jazdy, oparta o jazdę uliczną z wykorzystaniem infrastruktury miasta (zjeżdżałni, schodów, poręczy, krawężników),

miniramp i halfpipe skating – jazda przede wszystkim w sketaparkach podnosi umiejętności techniczne tej grupy skaterów i to oni najczęściej podejmują udział w zawodach (Böhm, Rieger 1991).

Poprzez swój kreowany wizerunek, skejterzy podkreślają swoją niezależność. Do ich stroju należą: czapki baseballówki, bandamki, szerokie bluzy z kapturami, a latem luźne długie t-shirty, nisko opuszczone spodnie, często z dużą ilością kieszeni i z krokiem w okolicach kolan, odpowiednie buty, przeznaczone do jazdy na desce (Kwapiszewski 2008, Róziewicz 2001).

Aktywność twórcza skaterów, oscyluje wokół czynionej w powietrzu akrobatyki: trików i ewolucji wymyślanych przez najlepszych skaterów. Wielu skejterów zajmuje się również graffiti, zwłaszcza o tematyce deskorolkowej (Filipiak 2001b). Poza tym przestrzenią do mówienia o skateboardingu stał się również świat cyfrowy: skejterzy prowadzą blogi, mają swoje fora, serwisy informacyjne, kanały na YouTube oraz konta na portalach społecznościowych, dzięki którym dzielą się swoją pasją i umiejętnościami.

Konsekwencje uczestnictwa w tej subkulturze wiążą się z niebezpieczeństwem uszkodzenia ciała, palenia marihuany oraz ryzykiem sięgania po inne narkotyki. Osoby zajmujące streetboardingiem mogą wchodzić w konflikt z prawem. Jednak, poza tym ma też duży potencjał wynikający z jej ideologii

oraz grupowego charakteru i aktywności sportowej. Dzięki temu zaspokaja ważne potrzeby nastolatków, pozwala na przełamanie szarej rzeczywistości, samorealizację, zawieranie nowych przyjaźni. Członkowie tej niszy kulturowej raczej nie buntują się przeciw normom społecznym i kulturalnym, a raczej je przesuwiają, by zrobić miejsce dla swojej pędzącej deskorolki.

c) **Hip-hopowcy**

Ta złożona subkultura czterech kultur (rap, break dance, DJ-ich i graffiti) powstała w czarnych gettach, Nowego Jorku, w dzielnicy Bronxie, wśród przedstawicieli rasy Afroamerykanów (Chaciński 2010). Niezwykle trudne życie, szerząca się bieda, i walka o przetrwanie były udziałem nawet najmłodszych mieszkańców. Dzieci rozpoczynały karierę przestępczą, kradły, zabijały dla jedzenia i narkotyków, usiłowały przetrwać wojny gangów i odnaleźć się w rzeczywistości, gdzie jedynym prawem jest prawo silniejszego. Z braku innych perspektyw zaczęli wychodzić na ulicę i ostrym, prawdziwym, rytmicznym językiem opowiadać o swoim życiu dzieci ulicy. Muzyka stała się jedynym sposobem na ucieczkę od biedy, gangów i narkotyków. Africa Bambaataa stanął na czele grupy Bronx Riever Organization, które potem przekształciła się Universal Zulu Nation i rozprzestrzeniła na cały świat, a wraz z nią – hip-hop (Rychła 2005).

Ideologia hip-hopowców, wyłania się z tekstów ich piosenek (Telicka, Telicki 2004), które wyrażają bunt wobec świata, w jakim przyszło żyć młodemu członkom tych subkultur. Zmagają się często z podobnymi problemami co prekursorzy subkultury, więc opowiadają o tym czego doświadczają: bezrobociu, biedzie, narkotykach, niesprawiedliwości, nierówności społecznej, braku perspektyw, problemach społecznych, braku nadziei, samotności, ale też o pieniądzach, walce, przyjaźni, miłości i wartościach w jakie wierzy, zawierają przekaz moralny, wskazują co dobre, a co złe (Perzanowski 2004; Rychła 2005 Nawrot 2009). Według Marka Jędrzejewskiego (2002, s. 34) „twórcy hip-hopu, kojarzeni z biednymi warstwami społecznymi, usiłują mówić o sobie, jako straconym pokoleniu, pokoleniu bez szans. O blokowiskach, podwórkach, prostytutce, haraczach, handlu narkotykami, słowem – o staczeniu się chłopców i dziewcząt. Wyśpiewywane teksty przypominają reportaże z *szemranych dzielnic*. Blokowisko jako dom staje się ucieleśnieniem niewolniczego systemu zależności. U l i c a zaś - uosobieniem w o l n o ś c i.”(s. 34)

W obrazie obyczajowości tej subkultury widać niekiedy pewien rozdźwięk z elementami jej ideologii, np. krytyczny stosunek do świata przestępczego i krytyka osób rządzących za pozostawienie najbiedniejszych samym sobie,

nie zawsze przeszkadza hip-hopowcom w dokonywaniu kradzieży czy handlu narkotykami, w czym upatrują szansy na polepszenie swojego losu (ibidem). Przypomina to postawę “nie podoba mi się gra, w jaką gra ze mną świat, ale gram kartami, jakie mi daje”. Hip-hopowcy mają też pozytywny stosunek do marihuany, którą traktują jako narkotyk miękki, uważają ją za źródło inspiracji i wspomaganie procesu tworzenia (Hoffmann, 2006). Piosenki hip-hopowe jak i język jakim nieco dzień posługują się członkowie tej subkultury jest ostry i pełen wulgaryzmów, nie ma różnicy czy tworzą swoją sztukę czy rozmawiają w zaułkach szemranych blokowisk – to ten sam język, będący ich sposobem komunikacji, ich mową potoczną (Nawrot 2009). Analizując język stosowany w piosenkach Anna Kondracka-Zielińska pisze:

„Teksty hip-hopowe okazują się naiwne językowo i niezbyt zaawansowane artystycznie. W utworach dominuje język potoczny, bo są one pisane przez młodych ludzi raczej bez zacięcia artystycznego i adresowane do takiego samego odbiorcy. (...) Charakteryzuje się przemijalnością, jest okazjonalny (autorzy szybko żyją i szybko rymują), a do tego ma z założenia akcentować odmienną od języka oficjalnego i w ten sposób zaznaczyć bunt przeciwko rzeczywistości (swoisty manifest)” (Kondracka-Zielińska 2004, s. 152).

Wizerunek hip-hopowca obrazowo przedstawia T. Perzanowski wyjaśniając go warunkami ekonomiczno-bytowymi tej subkultury:

„Bieda sprawia, że unifikacja stroju stała się najprostszym rozwiązaniem. Bluza z kapturem jest *kozacka* i uniwersalna – dobra na deszcz i słońce, na dyskotekę i do szkoły, na spacer i sport. Ma i tę zaletę, że w kapturze może schować twarz i utrudnić rozpoznanie, w razie wpadki przy rozróbach. Czapka z daszkiem, kultowe wisiorki, paski, pseudobizuteria z symbolami narkotyków (...) – to oznaka przynależności do kręgu, podobnie jak luźne spodnie i nieodłączne *addidasy*” (Perzanowski 2004, s. 38).

Tak przedstawiony wizerunek dopełnia cały obraz tej subkultury, odnosząc się do jej korzeni oraz ulicznego charakteru. Ważnym atrybutem wyglądu jest nawiązanie do symbolu (listka) marihuany, który pojawia się na bluzach, czapkach, butach, telefonach, zeszytach, akcesoriach oraz w noszonej biżuterii (Hoffmann 2006).

Twórczość hip-hopu przenika cztery główne filary, na których opiera się ta subkultura: rap (lub mc-ing), breakdance, DJ-ing oraz graffiti (Rychła 2005). Rapowanie to inaczej *nawijanie* w rytmie bitów na temat ważny dla

hip-hopowców. Twórczość ta jest często tworzona na poczekaniu, na narzucony temat, bez wstępnego przygotowania i ułożenia tekstów i rymów, dzięki temu płynie prosto z serca i myśli oraz jest autentyczna. Częstym tematem rapu jest również zakorzenie w „małej ojczyźnie” – podwórku, dzielnicy, mieście. Oczywiście wśród tekstów prezentowanych przez raperów istnieje też wiele ambitnych i wartościowych treści, godnych upowszechniania i analizowania, gdyż sama inność stylu nie może być dyskwalifikująca i wyznaczać granice tolerancji społecznej (Perzanowski 2004).

Kolejnym wymiarem twórczości hip-hopowej jest DJ-ing, czyli puszczenie płyt i miksowanie muzyki. DJ-e swoją aktywnością dbają o właściwą atmosferę imprez, umożliwiają wiele przeżyć, łącząc muzyką wszystkich uczestników zabawy. Dzięki temu stają się niczym dyrygenci, kapelani nastrojów i liderzy porywający swoją muzyką wielu młodych ludzi i dający ujście wielu trudnym emocjom (Rychła 2005, Perzanowski 2004).

Trzecim filarem twórczości hiphopowej jest graffiti, czyli sztuka ulicy. Chociaż oba nurty powstały w jednym mieście i podobnym czasie, to nie były od samego początku ze sobą związane. Jednak ze względu na wspólny sposób przeżywania rzeczywistości, hip-hop przywłaszczył sobie ten undergrundowy, uliczny artyzm. Obecnie graffiti w pewnej części oderwało się od omawianej subkultury tworząc własną, ale wciąż jest obecne na hiphopowych imprezach i stanowi ważny element przekazu hip-hopowców do całego społeczeństwa.

Ostatni filar reprezentują b-boye, czyli ludzie tańczący break dance. Ich twórczość polega na tańcu, tworzeniu nowych układów, ekspresji emocji w rytmie muzyki. Według B. Chacińskiego (2010, s. 25-26): „B-boying jest pierwotną i najbardziej spontaniczną odmianą tańca hip-hopowego, uznawaną za jeden z elementów kultury hip-hopowej, czerpiącą inspiracje między innymi ze wschodnich sztuk walki i capoeiry (...). rywalizują podczas bitew zwanych batelkami (od ang. battle), ocenia ich publiczność”. Dla wielu młodych ludzi break dance to również sposób zarabiania podczas ulicznych pokazów, kiedy naokoło rozłożonego kawałka płachty na chodniku, na którym odbywają się dopracowane choreografie, gromadzą się ludzie i wrzucają do wystawionej czapki z daszkiem drobne pieniądze. Jest to szansa na wyjście z biedy i za pomocą swoich umiejętności wzięcie odpowiedzialności za swoje życie i swoją przyszłość.

Hip-hop nawiązuje do wszystkiego, wiąże się z ulicą: jest kulturą ulicy, zreszta dzieci ulicy i tworzy uliczną sztukę. Dzięki temu stanowi alternatywę dla tych, którzy na ulicę są skazani, stwarzając pozór ulicznej wspólnoty, lokalnej i jednocześnie światowej rodziny.

Konsekwencje przynależności do omawianej subkultury mogą bardzo różnicowane, ponieważ obok zatopienia się w świecie przestępczym, narkotykach i wulgarnym języku, mamy po drugiej stronie próbę wyjścia poza zakłęty krąg niepowodzeń swoją ciężką pracą, szerzenie przekazów o ważnych wartościach, jak patriotyzm, miłość, czy troska o najbliższych, rozwijanie swoich pasji i zainteresowań oraz walkę o los najbiedniejszych i pomijanych. Niektórzy hip-hopowcy trafiają do poprawczaków i zakładów karnych, inni umierają z przedawkowania, a inni zyskują szacunek, sławę i uznanie, szerzą pozytywną kulturę i stają się legendą, a ich teksty na długo pozostają w pamięci i wytyczają kurs innym młodym ludziom ulicy. Mimo że z tą subkulturą związane są liczne zagrożenia, nie można jej przekreślić w pracy wychowawczej, ponieważ posiada ona niezwyklej potencjał, którym jest jej autentyczność dla nastolatków. W tej subkulturze porusza ich to, co prawdziwe, to, że ktoś zna ich życie, ich problemy, nazywa niezeufenizowanym językiem doświadczony ból, a jednocześnie roztacza nadzieję. Daje im to silne poczucie przynależności i zrozumienia – ulica przestaje zrzeszać obcych sobie ludzi, a braci dzielących te same problemy i marzenia. To jest niezwykłą, ukrytą siłą tej podkultury i prawdopodobnie dlatego z taką szybkością obiegnęła ona świat, znajdując wszędzie swoich zwolenników.

WYCHOWAWCZA, EDUKACYJNA, PROFILAKTYCZNA I INKLUZYJNA FUNKCJA WSPÓŁCZESNEJ SZKOŁY

Szkoła jako jedno z najważniejszych poza rodziną środowisk wychowawczych powinna być nie tylko miejscem przekazywania i zdobywania wiedzy (funkcja edukacyjna), ale również miejscem rozwoju dzieci i młodzieży, miejscem, z którego czerpią nie tylko wiedzę naukową, ale i życiową. Szkoła jest społecznością łączącą ludzi młodych i bardziej doświadczonych, dzięki temu możliwy jest przekaz wartości oraz szeroki i niekończący się dialog będący wspólnym odnajdywaniem prawdy o świecie (funkcja wychowawcza).

Wraz z rozwojem myśli inkluzyjnej szkoły zaczęły być obligowane do podejmowania działalności włączającej, dzięki której w szkole powinno być miejsce dla każdego ucznia i każdy uczeń powinien czuć się w niej dobrze².

² Inkluzyjny wymiar edukacji w szkole powszechnej wynika z Ustawy o systemie oświaty dnia 7 września 1991 r. (Dz. U. nr 95, poz. 425) oraz licznych rozporządzeń m.in.: Rozporządzenia MEN z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz. U. poz. 649, z późn. zm.) i Rozporządzenia MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, (Dz. U. poz. 1591 z późn. zm.).

Inkluzja edukacyjna i kulturowa najczęściej łączona jest z pracą z uczniem z trudnościami w uczeniu się lub uczniem odmiennym kulturowo (dzieci z za granicy Polski i Europy). Jednak z takiego podejścia nie powinno się wyłączać uczniów subkulturowych, którzy często bywają wykluczani lub stygmatyzowani przez swoją odmienną w kreowanym wizerunku lub stylu bycia. Jednocześnie wśród nauczycieli wciąż zdaje się pokutować myślenie o subkulturach w ich dawnym, dewiacyjnym kontekście, bez aktualnej wiedzy zarówno o funkcjach subkultur młodzieżowych w życiu młodych ludzi jak i dogłębnej znajomości konkretnych grup subkulturowych (czasami wiedza ta jest bardzo powierzchowna i nierzetelna), czego efektem jest schematyczne „szufladkowanie” uczniów subkulturowych, np.: hip-hop – wulgaryzmy, wandalizm (graffiti), kradzieże; skejt – deskorolka, marihuana, nieszanowanie przestrzeni publicznej; parkourowiec – skaczący po dachach ryzykant łamiący normy społeczne. Obrazy te są jednak dalekie od tego, czym te subkultury są w swojej istocie oraz czym żyją i co sobą reprezentują ich członkowie. Uczniowie należący do subkultur najprawdopodobniej są w nich z bardzo konkretnych powodów zatem odkrycie oraz zrozumienie tych powodów stwarza dopiero szanse na możliwość włączenia ich do społeczności szkolnej a wielokrotnie nawet wykorzystanie w tej społeczności ich atutów i umiejętności. Dzięki temu szkoła ma szansę stać się dla nich miejscem bliskim i ważnym oraz stworzyć poczucie przynależności do całej społeczności.

Praca z młodzieżą subkulturową jest też ważnym obszarem funkcji profilaktycznej szkoły na każdym z jej poziomów: uniwersalnej, selektywnej i wskazującej. Często jednak szkolne programy profilaktyczne pomijają subkultury młodzieżowe lub koncentrują się na przeciwdziałaniu wchodzeniu w te grupy (profilaktyka uniwersalna), nie obejmując uczniów już zaangażowanych subkultury (profilaktyka selektywna i wskazująca) lub traktując ich uczestnictwo w subkulturach jako przejaw niedostosowania społecznego (działania resocjalizujące i socjoterapeutyczne). Tymczasem szkolne programy wychowawcze i szkolne programy profilaktyczne mogą być bardzo dobrym źródłem efektywnej pracy z młodzieżą subkulturową, jeśli tylko przeniosą punkt ciężkości z „naprawiania jej” w stronę współpracy i wyznaczania ram właściwego funkcjonowania i ekspresji.

PRAKTYCZNE WSKAZANIA DO PRACY Z MŁODZIEŻĄ SUBKULTUROWĄ W SZKOLE

Szkoły, inne placówki edukacyjno-wychowawcze lub opiekuńczo-wychowawcze (jak placówki wsparcia dziennego), ze względu na to, że są miejscem przebywania bardzo dużej liczby dzieci i młodzieży oraz mają przed sobą postawione konkretne zadania wspierania rozwoju swoich podopiecznych (od strony edukacyjnej, wychowawczej i profilaktycznej) są nie tylko zobligowane do pracy z uczniami przynależącymi do różnych subkultur, ale również są potencjalnie miejscem najefektywniejszej pracy w tym obszarze. Aby wykorzystać ten drzemący w szkołach potencjał konieczne jest uwzględnienie kilku ogólnych aspektów.

Po pierwsze, skuteczność współpracy z młodzieżą subkulturową zależy od zmiany myślenia o subkulturach jako patologii społecznej, dewiacji czy formie niedostosowania społecznego w stronę spostrzegania ich jako przestrzeni realizacji ważnych potrzeb młodzieży. Uwzględnić przy tym należy różnorodne funkcje, jakie pełnią w życiu młodego człowieka oraz dostrzec pewien potencjał, który może wiązać się poszczególnymi subkulturami. Aby ten krok mógł być zrealizowany niezbędna jest aktualna, rzetelna wiedza o danej subkulturze, obejmująca historię jej powstania oraz rozwoju, ideologię wraz z aksjologią, obyczajowość, elementy kreowanego wizerunku wraz z ich znaczeniem symbolicznym, bądź utylitarnym oraz formy aktywności twórczej, ich znaczenie i uznawane kanony estetyczne. Dopiero wówczas możemy zrozumieć nie tylko daną subkulturę wraz z jej członkami, ale przede wszystkim jej znaczenie w życiu nastolatków, potencjał który jest punktem wyjścia do pracy wychowawczej, profilaktycznej lub edukacyjnej oraz możliwe zagrożenia, które wiążą się z daną subkulturą, a przed którymi należy młodzież chronić.

Po drugie należy odkryć potrzeby, które dana subkultura zaspokaja w życiu poszczególnych jednostek i zorganizować alternatywne do subkultury źródła zaspokajania tych potrzeb. Subkultury mogą bowiem spełniać różne funkcje dla swych podopiecznych – od kompensacyjnych – gdzie subkultura staje się środowiskiem umożliwiającym zaspokojenie potrzeb, które nie mogą być zaspokojone w innych środowiskach życia nastolatków (Kałdon i Tempczyk 2012) – po samorealizacyjne (Jędrzejewski 2013), stwarzając jednostce szansę do realizacji swoich pasji i wyznaczenia ścieżki własnego rozwoju.

Po trzecie, kluczowe w pracy z młodzieżą subkulturową jest bazowanie na relacji wychowawca-wychowanek, opartej na szacunku, zainteresowaniu, otwartości, zrozumieniu i akceptacji wychowanek. Praktyka pedagogiczna

pokazuje, że młodzi ludzie należący do subkultur często czują się oceniani, odrzucani czy krytykowani przez dorosłych za swoją podkulturową przynależność do subkultury, a gotowość do współpracy osiągną dopiero wówczas, gdy zostanie dla nich stworzona bezpieczna przestrzeń emocjonalna oraz poczują, że wychowawca jest po ich stronie. Nie da się tego osiągnąć bez realizacji wcześniejszych aspektów.

Czwartym krokiem do efektywnej pracy z członkami subkultur młodzieżowych jest przygotowanie konkretnych propozycji aktywności dla młodzieży, które będą z jednej strony realizowały ważne jej potrzeby a z drugiej będą bazowały na wartościach, zainteresowaniach i potencjale subkulturowym. Przygotowując odpowiednie formy aktywności należy również pamiętać, aby ukierunkowywać młodzież w stronę wartości i postaw społecznie akceptowanych, pobudzać do refleksji i rozwijać ducha działań prospołecznych, angażując w życie społeczności szkolnej i lokalnej. Dzięki temu wyniesione doświadczenia z okresu szkolnego mogą utrzymywać się również poza szkołą i podtrzymywać efekt działań wychowawczych. Jednocześnie działania te powinny stanowić źródło zaspokajania ważnych potrzeb rozwojowych.

Ostatnią z ogólnych wskazówek jest stworzenie w szkole kół zainteresowań zrzeszających młodzież subkulturową. Stworzenie takiego koła daje bardzo wiele możliwości i korzyści:

- spotkania z uczniami w ramach koła, mogą być źródłem kolejnych pomysłów i inspiracji wykorzystanych podczas roku szkolnego;
- przynależność do koła zacieśnia relacje pomiędzy samymi uczniami, uczniami a nauczycielem oraz uczniami i szkołą, dzięki czemu zanurza uczniów coraz silniej w społeczność szkolną i wzmacnia pozytywną więź z placówką, dzięki której ma ona szansę stać się miejscem ich prawdziwego rozwoju, a nie tylko przymusowego zdobywania wiedzy;
- uczniowie z koła stanowią cenne zaplecze w realizacji projektów i przedsięwzięć związanych z działalnością koła, a także są źródłem pozyskiwania kolejnych uczniów do tych działań;
- uczestnictwo w kole i bycie inicjatorem oraz wykonawcą własnych pomysłów jest ważnym bodźcem rozwojowym w adolescencji, zaspokaja potrzebę samorealizacji, uznania, przynależności, sprawstwa, daje poczucie autonomii oraz uczy odpowiedzialności;
- spotkania koła są dobrą okazją do rozmów na ważne tematy związane z bezpieczeństwem i zagrożeniami w subkulturach,

uwrażliwiania młodzieży na te elementy subkultury, którą mogą im nie służyć lub podkreślania tych, które są rozwojowo wartościowe.

Oferty działań dla uczniów subkulturowych muszą być też dostosowane do zaplecza materialnego i osobowego oraz infrastruktury danej szkoły (np. nie w każdej szkole można stworzyć sale do treningów parkoura, albo zapewnić uczniom ściany, aby zagospodarowali je tematycznymi graffiti), dlatego trudno jest wskazać strategię uniwersalną. Mimo to poniżej zostaną przedstawione przykładowe propozycje form pracy i zaangażowania młodzieży subkulturowej, które mogą być inspiracją do własnych pomysłów.

Praca z parkourowcami powinna eksponować ideologię tej subkultury. W tym celu można zorganizować w szkole dzień albo tydzień Davida Bella angażując do tego młodzież subkulturową. Podczas tego wydarzenia warto wykorzystać historię Davida i jego ojca, pozytywną relację ojciec-syn, drogę do odkrycia parkoura, umiejętność obrony swojego zdania i tego w co się wierzy. Jest to okazja do zaakcentowania ważnych elementów filozofii *le parkour* i pokazanie młodzieży, że to właśnie w niej leży istota tej kultury. W trakcie takich wydarzeń, lub poza nimi można inicjować spotkania młodzieży ze znanymi traceurami, którzy mogą być dla nich pozytywnym wzorem osobowym. Postacią, z którą szczególnie warto młodzież zapoznać jest Arvid Juneja (polski traceur greckiego pochodzenia).

Dla rozwijania umiejętności komunikacyjnych i prowadzenia dyskusji można zorganizować debatę uczniowską dotyczącą sporu między parkourem a free runingiem. Pozwoli to uczniom na naukę zbierania, przedstawiania i bronięcia swoich argumentów, a także szacunku do rozmówcy i techniki prowadzenia dialogu-umiejętność ta jest niezwykle potrzebna i cenna w naszych czasach.

Na lekcjach języka angielskiego lub języka francuskiego³ można proponować osobom zainteresowanych parkourem tłumaczenie na język polski kolejnych fragmentów książki *Parkour* Davida Bella, będącej bardzo wartościowym wywiadem przeprowadzonym z odkrywcą parkoura. Ze względu na bogatą treść proponowana pozycja może być wpleciona w różne lekcje tematyczne wynikające z realizowane w szkole programu i stanowić punkt wyjścia do konwersacji.

Temat powstania, rozwoju i ideologii *le parkour* może być wykorzystany na lekcjach języka polskiego w sztuce pisania wypracowań, rozprawek, esejów, czy charakterystyk postaci. Niektóre wypowiedzi Dawida Bella mogą służyć

³ Proponuję te języki, bo tylko w nich do tej pory ukazała się wspomniana publikacja

do rozważania wartościowych postaw życiowych na godzinie wychowawczej lub być inspiracją do szukania wspólnie z uczniami strategii radzenia sobie w sytuacjach trudnych, w obliczu niepowodzeń i porażek czy przewycięzania życiowych przeszkód. Równie dobry na lekcję wychowawczą byłby temat prawdziwej wolności lub odpowiedzialności za siebie i innych.

Na lekcji z technologii informacyjnej lub informatyki można rozwijać ich umiejętności robienia prezentacji czy montowania filmów z własnych treningów.

Oczywiście obszarem, w który w sposób szczególny możemy zaopiekować się młodymi parkorowcami są lekcje wychowania fizycznego lub zajęcia pozalekcyjne, poświęcone właściwemu trenowaniu i rozwijaniu swojej sprawności fizycznej z wykorzystaniem Metody Naturalnej. Można organizować biegi przełajowe lub biegi na czas z koniecznością pokonywania różnych przeszkód. Dla zachowania ducha parkoura nie należy czynić się z nich zawodów ani zachęcać młodzież do rywalizacji z innymi uczestnikami, a raczej do monitorowania własnych postępów, bez porównywania się z innymi a z sobą samym. Z tego względu lepszą formą są pokazy parkoura a nie zawody. Niezwykle cenne jest też inicjowanie rozmów dotyczących wykorzystywania zdobytych umiejętności w życiu codziennym. Rozwijają to myślenie perspektywiczne i nastawienie prospołeczne.

Pracując z młodzieżą uprawiającą parkour konieczne jest uwrażliwianie jej na kwestie związane z bezpieczeństwem, szacowaniem ryzyka i wyjaśnienie, że prawdziwa mądrość i odwaga czasem polega na wycofaniu się i lepszym przygotowaniu niż lekkomyślnym podejmowaniu ryzyka. Warto też wykorzystać założenia parkoura do pokazywania młodzieży wartości ich zdrowia w sferze regularnej aktywności fizycznej, zdrowego i wartościowego odżywiania, czy w ramach profilaktyki stosowania używek, które są nie tylko szkodliwe dla organizmu, ale stwarzają większe ryzyko urazów podczas treningów. Poza tym używki takie jak alkohol, narkotyki czy dopalacze wpływają na procesy poznawcze, percepcję i kontrolę własnego ciała, dlatego mogą też uczynić osobę czasowo niezdolną do wykorzystania swoich umiejętności, gdy zajdzie taka potrzeba – działają więc wbrew wolności i odpowiedzialności.

Podczas spotkań należy poruszać kwestie przestrzegania prawa, bezpieczeństwa publicznego i szanowania cudzej własności. Można wypracować z młodzieżą Kodeks Honorowy Traceura. Pracując z adolescentami, dla których cenne jest zaspokojenie potrzeby autonomii i sprawczości, trzeba pamiętać, że tym chętniej młodzież zinterioryzuje zasady zawarte w kodeksie im bardziej jego treść będzie ich własną inicjatywą, a nie pomysłem nauczyciela.

Dlatego kodeks można tworzyć i uzupełniać podczas długofalowej pracy z nastolatkami, dopisując kolejne punkty, kiedy sami będą na nie gotowi i uznają za cenne.

W pracy z młodzieżą hip-hopową możemy wykorzystać analogicznie część pomysłów do pracy z parkourowcami, zmieniając tylko elementy związane z daną subkulturą, np. tworzenie kół zainteresowań, organizowanie dni ważnych i wartościowych hip-hopowców z Polski i ze świata, aranżowanie spotkań młodzieży z ich subkulturowymi idolami, tłumaczenie tekstów hip-hopowych z innych języków na polski i odwrotnie, lub pisanie wypracowań, rozprawek czy esejów w oparciu o tezy zaczerpnięte z tekstów piosenek.

Kluczem do efektywnej pracy jest bazowanie na wartościach płynących z niektórych tekstów hip-hopowych i przygotowanie młodzieży do krytycznego odbierania słyszanych treści, zachęcając ich do słuchania tych wykonawców, których przekaz jest zgodny z normami społecznymi oraz koresponduje z codzienną pracą wychowawczą. Nie oznacza to, że należy odciąć się od wszystkich ciemnych stron tej subkultury – wręcz przeciwnie: ukazywanie historii hip-hopowców, których życie potoczyło się tragicznie, może być cennym antywzorem i przestroga przed niektórymi zachowaniami czy postawami. Niektóre życiorysy przegranych idoli nadają się bardzo dobrze do wykorzystania podczas pracy metodą Teatru Forum⁴ – dzięki tej formie młodzi ludzie mają możliwość zauważenia nieskutecznych strategii zachowań oraz mogą rozwijać swój własny repertuar strategii zaradczych, w bezpiecznych warunkach sprawdzać swoje pomysły i ćwiczyć te, które im służą.

Pamiętając, że hip-hop jest subkulturą czterech kultur warto, aby w pracy pedagogicznej znalazły się propozycje ze wszystkich czterech obszarów. Sposób pracy z raperami polega przede wszystkim na stwarzaniu im możliwości do zaistnienia w tej dziedzinie poprzez pisanie tekstów lub nawijanie spontaniczne. Można zatem organizować konkursy na najlepsze zwrotki, zapraszać ich do współtworzenia szkolnych uroczystości, przez pisanie tekstów patriotycznych na Święta Narodowe, na Dzień Matki, Dzień Nauczyciela, Dzień Dziecka, a nawet Dzień Wolontariusza – nic nie ogranicza tematyki rapu – może dotyczyć życiorysów Świętych na lekcje religii, tęsknoty za bliskimi zmarłymi, opisu krainy geograficznej na lekcję geografii czy opisu wybranego zdarzenia

⁴ Zainteresowanych pracą w oparciu o Teatr Forum odsyłam do opracowań przybliżających tę metodę dramową: A. Boal (2014). *Gry dla aktorów i nieaktorów*. Warszawa: Wydawnictwo Cyklady; K. Witerska (2016). *Teatr Forum*. Warszawa: Difin; Markowska-Byczek, K. (2007). *Drama stosowana jako narzędzie społecznej interwencji. Teoretyczne i praktyczne aspekty metody*, Warszawa: Stowarzyszenie Praktyków dramy STOP-KLATKA.

historycznego. Jednak ważnym obszarem pracy z młodzieżą w tym zakresie będzie pomoc im w dobrym przygotowaniu się do zleconego im zadania oraz nastawienie na wartości, które chcemy, aby zostały zaakcentowane w danym tekście. Dlatego rozpoczęcie pracy winien poprzedzać dialog na spotkaniach koła lub dyskusja grupową. Takie działania nie tylko zakorzenią hip-hopowców w społeczności szkolnej, ale staną się dla nich samych cennym doświadczeniem sukcesu i uznania oraz zorientują ich na wartości ważne z wychowawczego punktu widzenia⁵.

Pokazy tańca breakdance również mogą uświetniać szkolne uroczystości i stanowić taneczną aranżację ważnych wydarzeń. Tancerze, rozwijając swoje umiejętności na zajęciach pozalekcyjnych, co jakiś czas mogą prezentować zdobyte umiejętności całej społeczności szkolnej. Dla zacieśniania więzi ze społecznością lokalną, pokazy warto prezentować w innych szkołach, świetlicach środowiskowych, a nawet Domach Dziecka czy Domach Pomocy Społecznej.

W podobnych obszarach można wykorzystać umiejętności grafficiarzy. Jeśli szkoła dysponuje odpowiednią przestrzenią mogą oni zagospodarować ściany sal lekcyjnych w rysunki tematyczne lub nawiązujące do konkretnych przedmiotów, a nawet przygotować sale dla uczniów pierwszych klas szkół podstawowych lub salę gimnastyczną. Praca wychowawcza w tym obszarze polegałaby przede wszystkim na wcześniejszych dyskusjach o przesłaniu graffiti i komunikacie, który powinien nieść dla odbiorców, a projekt powinien być zaakceptowany przez dyrektora szkoły.

Osoby zajmujące się DJ-ingiem, można wykorzystać do prowadzenia dyskotek i zabaw szkolnych lub do opracowania zaplecza muzycznego szkolnych uroczystości i apeli.

W pracy wychowawczej należy uwrażliwiać młodzież na te aspekty subkultury hip-hopu, które są niebezpieczne: zwłaszcza narkotyki i przestępczość. Wykorzystując teorię dysonansu poznawczego warto w tym celu zaangażować hip-hopowców do realizacji szkolnych programów profilaktycznych i prosić o pisanie tekstów czy tworzenie plakatów o tematyce antyalkoholowej czy antynarkotykowej. Plakaty mogą być cały czas elementem wystroju szkoły, a piosenki regularnie puszczane przez szkolny węzeł radiowy, dzięki czemu na tym działaniu zyskają nie tylko sami hip-hopowcy, ale również reszta uczniów,

⁵ Przykładem może być piosenka napisana przez wychowanka Środowiskowego Ogniska Wychowawczego TPD powstała po wcześniejszej dyskusji z wychowawcami na temat problemów i wartości młodych ludzi - dostępna jest pod linkiem <https://www.youtube.com/watch?v=r0lwWMNvlwk>

gdyż przekaz rówieśników jest dla nastolatków o wiele bardziej wiarygodny niż przekaz dorosłych.

Praca ze skejtami reprezentującymi ostatnią z omawianych subkultur ulicy byłaby zbliżona w swej formie do powyższych propozycji obejmując: koła zainteresowań, zapoznanie z życiorysami znanych skejterów, analizę ich sukcesów i porażek życiowych, koncentrację na wartościowych aspektach ideologii, jak doskonalenie siebie i pokonywanie lub wykorzystywanie napotykaných przeszkód, pisanie wypracowań i rozprawek dotyczących skateboardingu, organizowanie debat dotyczących zasad bezpieczeństwa, angażowanie uczniów w działalność antynarkotykową, rozwijanie ich umiejętności montowania filmów z własnych ewolucji, aranżowanie spotkań z wartościowymi przedstawicielami tej subkultury, a także organizowanie wewnątrz-szkolnych i między-szkolnych zawodów ze skateboardingu.

ZAKOŃCZENIE

Praca z młodzieżą subkulturową jest nie tylko zadaniem nauczycieli i wychowawców, ale może stać się dla nich cenną strefą własnego rozwoju, źródłem doświadczenia budowania pozytywnych więzi z nastolatkami i punktem zwrotnym we własnej pracy pedagogicznej. Zorientowanie na wartości niesione przez omawiane subkultury ulicy daje szansę zmiany myślenia o młodzieży subkulturowej, a także stwarza zupełnie nowe pola i formy pracy edukacyjnej, profilaktycznej i wychowawczej.

BIBLIOGRAFIA

- Bąk T.
2008 Współczesne uwarunkowania kreacji subkultur młodzieżowych. Warszawa.
- Bell D.
2009 Parkour. Paryż.
- Böhm F., Rieger M.
1999 Deskorolka. Sprzęt. Technika. Akrobacje. Warszawa.
- Brzezińska A. I., Appelt K., Ziółkowska B.
2019 Psychologia rozwoju człowieka. Sopot.

Chyła A.

2008 *Le parkur – sport, moda, czy subkultura*, „Kultura i Edukacja”, nr 4.

Chaciński, B.

2010 *Wyż nisz. Od alterglobalistów do zośkarzy. 55 małych kultur*.
Kraków.

Filipiak M.

1999 *Od subkultury do kultury alternatywnej. Wprowadzenie do subkultur*. Lublin.

2001a *Podstawowe pojęcia [w:] Subkultury młodzieżowe wczoraj i dziś*,
red. M. Filipiak, Tyczyn.

2001b *Skateboarding: zjawisko sportowe czy subkultura? skaterzy, skejci,
skateboardingerzy, ang. skates skaters, skateboarders, [w:] Subkultur
młodzieżowe wczoraj i dziś*, red. M. Filipiak, Tyczyn.

Gajda J.

2008 *Antropologia kultury. Wprowadzenie do wiedzy o kulturze*, Kraków.

Hoffmann B.

2006 *Gra w zielone, czyli o marihuanie w kulturze hip-hopowej*, „Problemy
Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 10.

Jędrzejewski M.

1999 *Młodzież a subkultury*, Warszawa,

2002 *Subkultura hip-hopu*, „Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze”,
nr 10.

2013 *Subkultury a samorealizacja w perspektywie edukacji i socjalizacji
młodzieży*, Toruń.

Kałdon B., Tempczyk Ż.

2012 *Potrzeby młodzieży niedostosowanej społecznej a funkcjonowanie
wybranych subkultur młodzieżowych*, Ostrowiec Świętokrzyski
– Warszawa.

Kłosowska, A.

1981 *Socjologia kultury*, Warszawa.

Kondracka-Zielińska A.

2004 *Obraz młodego pokolenia w wybranych tekstach hip-hopowych (na pod-
stawie utworów grup O.S.T.R. i Kaliber 44)*, „Albo albo”, t. 4.

- Kwapiszewski J.
2008 *Współczesne subkultury młodzieżowe i ich rola w społeczeństwie*, „Słupskie Studia Filozoficzne”, nr 7.
- Nawrot J.
2009 *Refleksje w pobliżu hip-hopu*, „Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze”, nr 10.
- Perzanowski, T.
2004 *Hip hop – kultura dzieci gorszej szansy*, „Remedium”, nr 7/8.
- Pęczak M.
1992 *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Warszawa.
- Piotrowski P.
2003 *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychologiczne*, Warszawa.
- Rejman J.
2007 *Subkultury przemocy terroru i szantażu w świetle teorii wychowania resocjalizującego. Część I*, „Kwartalnik Edukacyjny”, nr 4.
- Róziwicz G.
2001 *Przypadek ucznia Piotra B.*, „Nowa Szkoła”, nr 3.
- Rychła J.
2005 *Ucieczka, bunt, twórczość. Subkultura hip-hopowa w poszukiwaniu autentycznego stylu życia*, Kraków.
- Sołtysiak T.
1995 *Uwarunkowania środowiskowe i determinanty subiektywne uczestnictwa nieletnich w podkulturach*, Bydgoszcz
- Stachowiak F.
2012 *Ogarnąć przestrzeń*, „National Geographic Traveler” nr 4.
- J. Telicka, M. Telicki
2004 *Walka na rymy*, „Polonistyka”, nr 8.
- Tempczyk Ż.
2012 *Traceurzy – wytyczający nowe szlaki wśród subkultur młodzieżowych*, „Wychowanie na o Dzień”, nr12

Tempczyk-Nagórka Ż.

2014 System wartości a przejawy niedostosowania społecznego w subkulturach młodzieżowych. Niepublikowana rozprawa doktorska obroniona na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Tyczny R.

<https://wiadomosci.onet.pl/kiosk/le-parkour/cpzd4>.

Wrzesień W.

2013 Krótka historia młodzieżowej subkulturowości, Warszawa.

Wygnaniec K.

2020 *Parkour – „[...] sztuka poruszania się to nie tylko fizyczność, to także wprawianie w ruch idei”*, Szok Kulturowy, t. 1.

Zbyrad T.

2005 *Od kultury do subkultury*, „Społeczeństwo i rodzina”, nr 1.

SPIS TREŚCI

Przedmowa	9
Weronika Adamczewska Wiek ofiary oraz karalność za przestępstwo pedofilii – ewolucja wskazanych elementów w polskim prawie karnym oraz prawie kanonicznym	11
Daria Chmielińska Małżeńskie kontakty seksualne bez obopólnej zgody	35
Sebastian Traczyk Mężczyźni jako ofiary przestępstw seksualnych – mit czy rzeczywistość? - kryminologiczne studium przypadku	47
Artur Orzeł Kryteria oceny naruszenia dóbr osobistych w polskiej doktrynie prawa i orzecznictwie sądów powszechnych	57
Filip Wójtowicz Ekonomiczna analiza kary kryminalnej	69
Małgorzata Biszczanik Rok 2020 jako punkt zwrotny w polityce migracji zarobkowej. W jaki sposób COVID-19 pokazał niezdolność Grupy Wyszehradzkiej do zapewnienia europejskich norm prawnych	85
Patrycja Kulak Pozycja novel food w prawie żywnościowym	103
Karolina Nawłatyna Odpowiedzialność studentów i doktorantów z tytułu popełnienia plagiatu	131

Justyna Sikorska	
Wpływ członkostwa w Unii Europejskiej na metody wspierania współpracy gospodarczej przez konsulów honorowych w Polsce	161
Ernest Szymala	
Made in China 2025. Geopolityczne skutki transformacji chińskiej gospodarki	189
Klaudia Wartecka	
Modele biznesu sprzyjające kreacji wartości przedsiębiorstwa	209
Karolina Ziaja	
Idea daniny solidarnościowej w Polsce	223
Aleksander Freitag	
Strategie zarządzania kapitałem obrotowym przedsiębiorstw przemysłu metalowego	239
Katarzyna Rosińska	
Siła konkurencji gospodarstw rodzinnych a gospodarstwa wielkoobszarowe	253
Maciej Rosiński	
Przyczyny cofnięcia decyzji nacjonalizacyjnych młynów gospodarczych w Polsce po 1956 roku na przykładzie orzeczeń podjętych przez Wojewódzki Zarząd Młynów Gospodarczych w Bydgoszczy Następstwa wpływu ustawy z dnia 3 stycznia 1946 roku na działalność prywatnych młynów	273
Katarzyna Rosińska	
Ocena konsumencka mięsa i przetworów mięsnych świń ras rodzimych na przykładzie rasy puławskiej	285
Maciej Rosiński	
Analiza statutu oraz struktury organizacyjnej Wojewódzkiego Zarządu Młynów Gospodarczych w Bydgoszczy w 1959 roku	307

Małgorzata Grząba Performance budget as an instrument of public spending efficiency on culture and national heritage in Poland	319
Juliusz Lerman Zmiana roli mediów społecznościowych w komunikacji marketingowej wydarzeń kulturalnych w kontekście pandemii COVID-19	341
Dominik Chodkowski Senat RP jako strażnik kultury i tożsamości narodowej	355
Jarosław Buniowski Morze Martwe w XVI-wiecznych pamiętnikach polskich podróżników do Ziemi Świętej	365
Wojciech Witowski Wojna i przemoc we wczesnym średniowieczu w świetle wybranych kanonów ksiąg pokutnych	377
Milena Le Viet – Błaszczuk Znaczenie mediów społecznościowych na rynku kinematografii	387
Damian Dutkiewicz Europa jako samodzielny gwarant bezpieczeństwa w aspekcie głównych systemów uzbrojenia?	405
Rafał Parczewski Bezzałogowe statki powietrzne a bezpieczeństwo w gospodarce odpadami na przykładzie przedsiębiorstwa EkoPaliwa Chełm	415
Roksana Słaby Analiza kontrastywna przysłów z leksemem amour/miłość	425
Paulina Kozioł Wybrane islandzkie sagi, legendy oraz opowieści i ich wpływ na współczesne islandzkie społeczeństwo	439

Anna Pełczyńska	
Fuamnach and Étaíne as Representatives of Aesthetic and Utilitarian Emotions in Tochmarc Étaíne	449
Paulina Przywuska	
Family and a sense of belonging – linguistic picture of the human body in Athena Farrokhzad's White Blight	473
Irmina Szmałec	
Rollenspiele Als Sprechanlass im Fremdsprachlichen Deutschunterricht	485
Krzysztof Pleskaczuk	
System Zapewnienia Jakości Kształcenia – doświadczenia Politechniki Białostockiej	517
Żaneta Tempczyk-Nagórka	
Subkultury ulicy w szkole – praca edukacyjno-wychowawcza z członkami wybranych subkultur młodzieżowych	529
Kornel Musiał	
Analiza występowania sytuacji stresogennych oraz objawów wypalenia zawodowego wśród funkcjonariuszy P aństwowej Straży Pożarnej	555
Maciej Rosiński	
Pistolet „Vis wz. 35”, jako chluba Sił Zbrojnych Rzeczy Pospolitej w okresie II Wojny Światowej	579

NINIEJSZA MONOGRAFIA STANOWI ZBIÓR ZRECENZOWANYCH TEKSTÓW NAUKOWYCH BĘDĄCYCH POKŁOSIE KONFERENCJI NAUKOWEJ, KTÓRA ODBYŁA SIĘ 8 STYCZNIA 2021 ROKU. PANUJĄCA W TYM CZASIE PANDEMIA COVID-19 UNIEMOŻLIWIŁA SPOTKANIE SIĘ PRELEAGENTÓW- AUTORÓW OSOBISĆ I ZOSTAŁA PRZEPROWADZONA W TRYBIE ZDALNYM.

FAKT TEN JEST WARTY PODKREŚLENIA, PONIEWAŻ POKAZUJE CHĘĆ DZIELENIA SIĘ WIEDZĄ I POCIĄG DO JEJ ROZWOJU ODCZUWANY PRZEZ MŁODYCH NAUKOWCÓW Z POLSKICH JEDNOSTEK NAUKOWYCH, POMIMO WSZELKICH PRZEPRZECIWONOŚCI. WYJĄTKOWOŚĆ JAKĄ JEST INTERDYSCYPLINARNY CHARAKTER MONOGRAFI, POTĘGOWANA JEST PRZEZ WIELOJĘZYCZNOŚĆ TEKSTÓW - ROZDZIAŁY NAPISANE SĄ W JĘZYKACH POLSKIM, NIEMIECKIM I ANGIELSKIM.

ISBN 978-83-66709-53-9